

رخوت آرام ازدواج در جامعه امروز

کاهش محسوس نرخ ازدواج در سال‌های اخیر به یکی از نشانه‌های مهم دگرگونی‌های اجتماعی و اقتصادی در ایران تبدیل شده است. آمارهای رسمی و مشاهدات میدانی نشان می‌دهد که این کاهش صرفاً یک تغییر آماری نیست، بلکه بازتاب مجموعه‌ای از تحولات ساختاری در اقتصاد، فرهنگ و سبک زندگی جامعه است. تجربه‌های تاریخی و تحلیل‌های جمعیتی نیز تأکید می‌کنند که رفتارهای جمعیتی، از جمله ازدواج و فرزندآوری، همواره در پیوندی مستقیم با شرایط کلان اجتماعی و اقتصادی شکل می‌گیرند و در خلأ تصمیم‌گیری فردی قابل تبیین نیستند.

بررسی روندهای جمعیتی در ایران طی دهه‌های گذشته نشان می‌دهد که سن ازدواج، میزان فرزندآوری و نرخ رشد جمعیت همواره تابعی از فضای عمومی جامعه بوده است. در دوره‌هایی که جامعه از همبستگی اجتماعی و امید بیشتری برخوردار بوده، گرایش به تشکیل خانواده نیز تقویت شده است. نمونه روشن آن سال‌های پس از انقلاب ۱۳۵۷ است؛ دوره‌ای که احساس مسئولیت جمعی، پیوندهای اجتماعی و نگاه مثبت به آینده سبب شد ازدواج در سنین پایین و فرزندآوری گسترده به یک هنجار اجتماعی تبدیل شود. پیامد چنین فضایی، جهش جمعیتی قابل توجهی بود که آثار آن در ساختار جمعیتی کشور هنوز نیز قابل مشاهده است.

حتی تجربه سال‌های پس از جنگ نیز نشان می‌دهد که جامعه در واکنش به بحران‌ها و نااطمینانی‌های گسترده، گاه به سمت تقویت پیوندهای خانوادگی و افزایش فرزندآوری حرکت می‌کند. این تجربه‌های تاریخی به روشنی نشان می‌دهد که تصمیم برای ازدواج و تشکیل خانواده صرفاً یک انتخاب شخصی نیست، بلکه به شدت از فضای اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی تأثیر می‌پذیرد.

در سال‌های اخیر اما این الگو دستخوش تغییر شده است. بسیاری از تحلیل‌ها نشان می‌دهد که کاهش ازدواج با تحولات اقتصادی پیوندی نزدیک دارد. افزایش هزینه‌های زندگی، دشواری دسترسی به مسکن، بی‌ثباتی بازار کار و کاهش قدرت خرید جوانان، شرایطی ایجاد کرده که در آن ورود به زندگی مشترک برای بسیاری از افراد با تردید و تعویق همراه شده است. در چنین وضعیتی ازدواج که در گذشته نمادی از تثبیت اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رفت، اکنون برای بخشی از جوانان به تصمیمی پرهزینه و همراه با ریسک تبدیل شده است؛ تحولی که در نهایت به افزایش سن ازدواج و کاهش تعداد ازدواج‌ها انجامیده است. تحلیل تفاوت‌های منطقه‌ای نیز ابعاد دیگری از این تغییر را آشکار می‌کند. در بسیاری از مناطق کمتر توسعه‌یافته، ازدواج همچنان در سنین پایین‌تر رخ می‌دهد و نرخ رشد جمعیت بالاتر است، در حالی که در کلان‌شهرها و مناطق برخوردارتر، پدیده تجرد و به‌ویژه تجرد قطعی گسترش بیشتری یافته است. این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که با افزایش شهرنشینی، گسترش آموزش عالی و تغییر الگوهای زندگی، مسیرهای سنتی ورود به زندگی خانوادگی نیز دگرگون شده است.

روند کاهشی ازدواج و زنگ هشدار جمعیتی

آمارهای رسمی نشان می‌دهد تعداد ازدواج‌های ثبت شده در کشور طی یک دهه نزدیک به چهل درصد کاهش یافته و همزمان سن ازدواج نیز افزایش پیدا کرده است؛ نشانه‌ای از تغییر شرایط زندگی جوانان

محمد ابراهیم الله آبادی روزنامه نگار

سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۳ روندی نزولی را طی کرده و در مجموع نزدیک به ۴۰ درصد کاهش یافته است. این کاهش در شرایطی رخ داده که جمعیت جوان کشور همچنان قابل توجه است و در دهه‌های گذشته انتظار می‌رفت با ورود نسل‌های پرجمعیت‌تر به سن ازدواج، تعداد پیوندهای زناشویی افزایش یابد. با این حال داده‌های رسمی نشان می‌دهد واقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه مسیر متفاوتی را رقم زده‌اند. از نگاه کارشناسان حوزه جمعیت، این روند تنها یک نوسان آماری نیست؛ بلکه نشانه‌ای از تغییرات عمیق در الگوهای زندگی، نگرش‌های نسل جوان و شرایط اقتصادی کشور به شمار می‌رود. (جدول)

مرور این داده‌ها نشان می‌دهد تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده از حدود ۷۹۵ هزار مورد در سال ۱۳۹۲ به حدود ۴۸۱ هزار مورد در سال ۱۴۰۲ رسیده است؛ کاهش چشمگیر که از دگرگونی محسوس در الگوی تشکیل خانواده حکایت دارد. روند نزولی ازدواج در سال‌های اخیر نیز ادامه یافته و بر اساس گزارش‌های منتشرشده، در سال ۱۴۰۳ نیز حدود ۴۷۱ هزار واقعه ازدواج به ثبت رسیده است؛ رقمی که در مقایسه با دهه‌های گذشته از پایین‌ترین سطوح ثبت ازدواج در کشور به شمار می‌آید.

همزمان با این کاهش، سن ازدواج نیز روندی افزایشی پیدا کرده است. بررسی‌های جمعیتی نشان می‌دهد میانگین سن نخستین ازدواج برای مردان به حدود ۳۰ سال و برای زنان به حدود ۲۷ سال رسیده است؛ در حالی که این شاخص در دو دهه پیش چند سال پایین‌تر بود. افزایش سن ازدواج نشان می‌دهد بسیاری از جوانان تصمیم برای تشکیل خانواده را به سال‌های دیرتری از زندگی موکول می‌کنند؛ موضوعی که خود بازتابی از تغییر شرایط اقتصادی، تحصیلی و شغلی نسل جدید است. از سوی دیگر، داده‌های اولیه سال ۱۴۰۴ نیز نشانه‌هایی از تداوم این روند را آشکار می‌کند. بنا بر آمارهای منتشرشده، در هفت ماهه نخست اسماال ۲۷۲ هزار و ۲۳۸ واقعه ازدواج در کشور ثبت شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته کاهش نشان می‌دهد. برخی تحلیلگران این افت را علاوه بر عوامل اقتصادی، متأثر از شرایط خاص جاری و نگرانی‌های ناشی از تحولات منطقه‌ای و تجاوز به خاک کشور نیز می‌دانند؛ شرایطی که به گفته آنان بر تصمیم‌های بلندمدت خانوادگی از جمله ازدواج اثرگذار بوده است.

فشار هزینه‌های شروع زندگی

کاهش آمار ازدواج در ایران صرفاً مجموعه‌ای از اعداد و داده‌های آماری نیست، بلکه نشانه‌ای از دگرگونی‌های عمیق در ساختار اجتماعی و اقتصادی جامعه به شمار می‌آید. بسیاری از کارشناسان حوزه جمعیت و جامعه‌شناسی معتقدند روند نزولی ازدواج بازتاب تغییراتی است که در سال‌های اخیر در شرایط اقتصادی، سبک زندگی و نگرش‌های نسل جوان شکل گرفته است. اگرچه درباره علت‌های دقیق این روند دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد، اما در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی و اجتماعی در کنار یکدیگر به کاهش تمایل به ازدواج انجامیده‌اند.

فشار هزینه‌های شروع زندگی

کاهش آمار ازدواج در ایران صرفاً مجموعه‌ای از اعداد و داده‌های آماری نیست، بلکه نشانه‌ای از دگرگونی‌های عمیق در ساختار اجتماعی و اقتصادی جامعه به شمار می‌آید. بسیاری از کارشناسان حوزه جمعیت و جامعه‌شناسی معتقدند روند نزولی ازدواج بازتاب تغییراتی است که در سال‌های اخیر در شرایط اقتصادی، سبک زندگی و نگرش‌های نسل جوان شکل گرفته است. اگرچه درباره علت‌های دقیق این روند دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد، اما در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی و اجتماعی در کنار یکدیگر به کاهش تمایل به ازدواج انجامیده‌اند.

یکی از مهم‌ترین این عوامل، افزایش چشمگیر هزینه‌های

آغاز زندگی مشترک است. در گذشته بسیاری از زوج‌ها زندگی خود را با امکاناتی محدود و ساده آغاز می‌کردند و به تدریج شرایط اقتصادی بهتری برای خود فراهم می‌ساختند. اما امروز هزینه‌های مرتبط با ازدواج به شکل قابل توجهی افزایش یافته است. مسکن، تهیه جهیزیه، برگزاری مراسم ازدواج و حتی تأمین هزینه‌های روزمره زندگی به چالشی جدی برای بسیاری از جوانان تبدیل شده است.

در شهرهای بزرگ، مسکن به مهم‌ترین مانع پیش روی ازدواج بدل شده است. قیمت خرید خانه برای بخش قابل توجهی از جوانان دست‌نیافتنی به نظر می‌رسد و حتی اجاره یک واحد کوچک نیز بخش بزرگی از درآمد ماهانه را به خود اختصاص می‌دهد. این وضعیت موجب شده بسیاری از جوانان احساس کنند بدون دسترسی به منابع مالی قابل توجه امکان آغاز زندگی مشترک را ندارند. از سوی دیگر، در برخی خانواده‌ها همچنان انتظار برگزاری مراسم پرهزینه یا تهیه کامل جهیزیه وجود دارد. چنین انتظاراتی در عمل فشار اقتصادی مضاعفی بر جوانان وارد می‌کند و تصمیم برای ازدواج را دشوارتر می‌سازد. برخی جامعه‌شناسان هشدار می‌دهند اگر هزینه‌های ازدواج و آغاز زندگی مشترک کاهش نیابد، روند تأخیر در ازدواج در سال‌های آینده نیز ادامه خواهد داشت و حتی ممکن است با شدت بیشتری بروز پیدا کند.

نااطمینانی در آینده اقتصادی

در کنار هزینه‌های سنگین آغاز زندگی، نااطمینانی نسبت به آینده اقتصادی نیز یکی از عوامل مهم در کاهش تمایل به ازدواج به شمار می‌آید. بسیاری از جوانان امروز بر این باورند که برای تشکیل خانواده صرفاً داشتن یک شغل کافی نیست، بلکه ثبات درآمد و امنیت اقتصادی نیز اهمیت تعیین‌کننده‌ای دارد. در شرایطی که بازار کار با چالش‌هایی همچون بیکاری، اشتغال ناپایدار و قراردادهای موقت مواجه است، بسیاری از جوانان ترجیح می‌دهند تصمیم ازدواج را به سال‌های بعد موکول کنند.

روند کاهشی ازدواج و زنگ هشدار جمعیتی

آمارهای رسمی نشان می‌دهد تعداد ازدواج‌های ثبت شده در کشور طی یک دهه نزدیک به چهل درصد کاهش یافته و همزمان سن ازدواج نیز افزایش پیدا کرده است؛ نشانه‌ای از تغییر شرایط زندگی جوانان

واقعیت آن است که در سال‌های اخیر ساختار بازار کار دستخوش تغییراتی شده که چشم‌انداز آینده شغلی را برای بسیاری از جوانان نامطمئن ساخته است. در چنین شرایطی برخی افراد معتقدند آغاز زندگی مشترک بدون اطمینان از پایداری درآمد می‌تواند به مشکلات اقتصادی و حتی تنش‌های خانوادگی منجر شود. همین نگرانی‌ها سبب شده بخشی از جوانان ازدواج را به زمانی موکول کنند که از ثبات شغلی و اقتصادی بیشتری برخوردار باشند. در این میان طولانی‌تر شدن دوره تحصیل نیز نقش قابل توجهی ایفا می‌کند. بسیاری از جوانان سال‌های بیشتری را صرف ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها می‌کنند و همین مسئله ورود آنان به بازار کار را به تأخیر می‌اندازد. طبیعی است که با طولانی شدن مسیر تحصیل و دیرتر آغاز شدن فعالیت حرفه‌ای، زمان ازدواج نیز به سال‌های بعد منتقل شود.

از سوی دیگر افزایش هزینه‌های زندگی باعث شده تصور عمومی نسبت به الزامات تشکیل خانواده تغییر کند. برخی جوانان گمان می‌کنند برای آغاز یک زندگی مشترک موفق باید سطح بالایی از درآمد و رفاه اقتصادی در اختیار داشت. این تصور، در کنار واقعیت‌های اقتصادی جامعه، گاه باعث می‌شود افراد احساس کنند هنوز شرایط لازم برای ازدواج را ندارند. در نتیجه، تصمیم ازدواج به تعویق می‌افتد یا در برخی موارد حتی از دستور کار زندگی فردی خارج می‌شود.

دگرگونی نگرش‌های اجتماعی

در کنار عوامل اقتصادی، تغییر سبک زندگی و دگرگونی نگرش‌های اجتماعی نیز در کاهش آمار ازدواج نقش مهمی ایفا می‌کند. در گذشته ازدواج یکی از اهداف اصلی زندگی به شمار می‌رفت و بسیاری از افراد در سنین پایین‌تر به تشکیل خانواده می‌اندیشیدند. اما در سال‌های اخیر بخشی از نسل جوان اولویت‌های متفاوتی برای زندگی خود تعریف کرده است.

افزایش سطح تحصیلات، گسترش شهرنشینی و تحول در ساختارهای فرهنگی و اجتماعی موجب شده نگاه جوانان به ازدواج تغییر کند. برای بسیاری از آنان، دستیابی به پیشرفت شغلی، کسب استقلال فردی، ادامه تحصیل یا تجربه‌های شخصی همچون سفر و فعالیت‌های حرفه‌ای در اولویت قرار گرفته است. در چنین شرایطی ازدواج دیگر یک ضرورت فوری تلقی نمی‌شود، بلکه تصمیمی است که باید پس از دستیابی به ثبات فردی و اقتصادی اتخاذ شود.

گسترش شبکه‌های اجتماعی نیز در شکل‌گیری انتظارات جدید از زندگی مشترک بی‌تأثیر نبوده است. نمایش سبک‌های خاصی از زندگی در رسانه‌ها و فضای مجازی گاه سطح توقعات از ازدواج را افزایش می‌دهد. برخی جوانان تصور می‌کنند برای آغاز زندگی مشترک باید شرایطی کاملاً ایده‌آل فراهم باشد؛ تصویری که در عمل دستیابی به آن برای بسیاری از افراد دشوار است.

در کنار این عوامل، نقش خانواده‌ها نیز در سال‌های اخیر تغییر کرده است. در گذشته خانواده‌ها نقش فعالی در تسهیل ازدواج فرزندان ایفا می‌کردند و در بسیاری از موارد از نظر مالی یا اجتماعی از آنان حمایت می‌کردند. اما امروز فشارهای اقتصادی باعث شده توان مالی برخی خانواده‌ها برای کمک به فرزندان کاهش یابد. حتی در برخی موارد خانواده‌ها ترجیح می‌دهند فرزندان‌شان تا زمانی که به شغل پایدار و درآمد کافی دست نیافته‌اند، ازدواج نکنند. مجموعه این عوامل در کنار یکدیگر سبب شده روند تأخیر در ازدواج در جامعه تقویت شود.

سال	آمار ازدواج
۱۳۹۲	حدود ۷۹۵ هزار ازدواج
۱۳۹۳	حدود ۷۲۴ هزار ازدواج
۱۳۹۴	حدود ۶۸۵ هزار ازدواج
۱۳۹۵	دود ۷۰۳ هزار ازدواج
۱۳۹۶	حدود ۶۰۸ هزار ازدواج
۱۳۹۷	حدود ۵۵۰ هزار ازدواج
۱۳۹۸	حدود ۵۳۰ هزار ازدواج
۱۳۹۹	حدود ۵۵۶ هزار ازدواج
۱۴۰۰	حدود ۵۶۸ هزار ازدواج
۱۴۰۱	حدود ۵۲۰ هزار ازدواج
۱۴۰۲	حدود ۴۸۱ هزار ازدواج
۱۴۰۳	حدود ۴۷۱ هزار ازدواج